

TRANSILVANIA

FÓIA ASOCIAȚIUNEI TRANSILVANE PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI
CULTURA POPORULUI ROMÂNŪ.

Nrulŭ 3.

SIBIIŪ, 15 MARTIE 1891.

Anulŭ XXII.

CHARTA LUMII (ORBIS PICTUS) DE CASTORIU, SÉŪ AȘA
NUMITA TABULA PEUTINGERIANA.

Tractatŭ istoricŭ, geograficŭ și criticŭ.

Multŭ me mirŭ, că în contraversa asupra continuității poporului românŭ pe pământulŭ Daciei Traiane, combătută cu atâta patimă fanatică de contrarii nĂmului nostru, nici unulŭ dintre istoricii noștri nu amintesc și nu se provocă la acestŭ opŭ, după părerea mea, cea mai nedubitabilă și cea mai strălucită dovadă despre esistența strămoșilorŭ noștri în acĂstă patrie, aprópe cu 100 de anŭ după epoca contraversată a împĂratului Aurelianŭ, în carea se susține, cĂ Dacia Traiană arŭ fi fostŭ pĂrăsită de legiunile și locuitorii romani.

Dlŭ profesorŭ Dr. *Konrad Miller* în textulŭ seŭ de introducción la acĂsta mapă a lui *Castoriu* ¹⁾, astăđi mai bine cunoscută ca *tabula peutingeriană*, fixéză timpulŭ edării originalului cam între luna lui *Septembre* 365 până cĂtră luna lui *Maiŭ* 366 după *Christosŭ*, sub domnia celorŭ trei împĂrați, a lui *Valente*, cu residența sa în *Antiochia*, a lui *Valentinian* în *Roma* și a lui *Procopiu* în *Constantinopolea*. Unŭ lucru remăne nedubitabilŭ: nefericita *Aquilea*, distrusă la anulŭ 452 de biciulŭ lui *Dđeŭ*, de *Atilla*, strălucesce pe mapa lui *Castoriu* ca o cetate frumósă împodobită cu 7 turnuri;

¹⁾ „Die Weltkarte des Castorius, genannt die „Peutingerische Tafel“. Mit einleitendem Text von Dr. Konrad Miller, Professor am kón. Realgymnasium in Stuttgart. Ravensburg, Verlag von Otto Maier (Dorn'sche Buchandlung) 1888. Preis Mark 6.

care va să ȋică, că mapa trebuia să fi  facut  înainte a aparițiunii lui *Atilla* pe terenul istoric .

Acuma arunc nd  o privire general  asupra p r ii europene a  mperiului romană de pe tabula lui *Castoriu*, afl m  că *Rinul *  i *Dunărea* form z  în întregul lor  decurs  marginea nordică a acestui imperiu, cest  din urmă r u însă numai p n  ce ajunge marginea vestică a *Daciei*, de unde apoi la o resp nti  f rte apr pe vedem  trei trecătore din *Moesia*  n *Dacia Traiană*, ear ac st  din urmă prov du  cu diferite re ele de drumuri  i presărată cu o mul ime de *castre*, *mansi ne*  i alte *stațiuni romane*. Care va să ȋică, că *Dacia* trebuia neapărată pe timpul  edării anumitei tabule să apar in  imperiului romană, căci la din contr  n'ar  putea figura pe ac sta tabul , ci partea st ng  a Dunării ar  fi ramasă  nc t  apar ine teritorului *Daciei* tocmai a a de g l , ca  i cealalt  parte a acestui fluviu  i ca  i partea nordică a *Rinul *.

Imperiul  romană, care a avut   i dincolo de *Rin *  i de *Dunăre* coloniile sale, cu *castrele*  i cu *sta iunile* lor , se vede, că ne mai put ndu-le sus inea  i fiind  expuse la atacuri perpetue, a p r siti  acele p r i nordice, transpun nd  marginea sa natural  pe partea sudică a acestor  r uri puternice. Însă  nc t  privesce *Dacia*, de acolo nu s'a fost  retrasă, căci afară de mun ii  nal i  i de r urile cele mari se mai afla acolo  i o garnis n  puternică romană, care scia să- i apere vatra str mo esc  cu aceea i tenacitate atuncea ca p n  ast d  în tot  decursul  at tor  veacuri. Dl  profesor  Dr. *Miller* după-ce  nsu i constat z , că *Dacia* este încă în legătură cu *Moesia* prin trei re ele de drumuri,  i că cel  pu in  jumătatea vestică a *Transilvaniei*, p r ile  ncungiurate de Carpa i, *Valachia* mic   i col ul  sudvestică se ved  locuite pe tabula lui *Castoriu*, apoi continuă la pag. 58 a textului întroductivă mai departe: „*asertiunea, că Dacia, după-ce a fost  p r siti  de Aurelian , ar  fi ramasă perdut  pentru Romani pentru totdeauna '  află respingerea sa*

în panegiricul lui Eumeniu asupra lui Const. Chloru la anul 296: „*Partho ultra Tigrim redacto, Dacia restituita, porrectis usque ad Danubii caput Germaniae Raetiaeque limitibus*“. Chiar și *Not. dign.* în anul 400 numeră încă o mulțime de cetăți romane pe malul stîng al Dunării.

Ună ce caracteristică și în favorul aserțiunii noastre, că *Dacia* aparținea într'adevăr pe timpul lui *Castoriu* la imperiul roman, este împrejurarea, că marginea orientală a acestui imperiu, adică pe malul vestic al *Eufratului* se află cu precisiune indicată cu cuvintele esprese: „*Areae fines Romanorum*“, precând această indicațiune lipsese cu deservire între *Dacia* și părțile de dincolo de Dunăre; deși *Castoriu* nu întrelasă a observa dincolo de *Tanais*, ca: *fluvium Tanais qui duedit Asiam et Europam*“.

Acestea sîntu dovezi puternice, nedubitabile și nedisputabile că poporul român nu nici când nu și-a părăsit vatra străbună, ci a ramas aicea, preferîndu a suporta lupte neîntrerupte, subjugări, persecutări continue, udându'si pînea sa cu sudorea muncii, ear pămîntul strămoșesc cu sîngele seu nobil întru susținerea și apărarea acestei țeri clasice.

Amu premisă tôte acestea pentru a arăta însemnătatea și marea importanță a opului din cestiune pentru noi Români. Eu din parte-mi privesc opul acesta ca o adeverată și cea mai veche diplomă de posesiune de dreptu a poporului român din *Dacia Traiană*, prin care se stabilește *autochtonitatea* și *continuitatea* lui *neîntreruptă* pe acestu teritoriu și ași dori, ca să devină lătită câtu se pôte între bărbații nostri de litere, ca ună adeverată tesauru pentru națiunea noastră.

Din textul introductiv al dlu profesor Dr. *Miller* aflăm, că opul original al lui *Castorius* „*orbis pictus*“, care a peritu de multu, forma la început 12 foi seu tabule. *Cosmografulu dela Ravenna* l'a avut și l'a întrebuintat pe la anul 650 la scrierea opului seu geografic; din fericire însă a ramas o copie din seclul al XI-lea și anume 11 foi de pergamentu, cunoscute astăzi sub numele susamintit

de „*Tabula Peutingeriana*“ care se păstrează încă și astăzi în biblioteca curții imperiale din *Viena* între thesaurii cei mai prețioși. După-cum țice dlă *Miller*, prima fôie lipsesce încă dela anulă 1507, în care anulă începe istoria pozitivă a acesteii tabule.

Tabula acêsta are o lungime de 6.82 *m.* ear înălțimea ei e de 34 *cm.* în edițiunea dlui *Miller* lungimea este redusă la 4.47 *m.* eară înălțimea la 22 *cm.*

Menițiunea tabulei originale probabilă va fi fostă a servi de ună *Itinerariu portativă* pentru amploiați și neguțatori, dar pôte și pentru militari; scopulă din urmă 'lă accentuează dlă *Miller*, cu deosebire cu privire la *Dacia* și *Moesia*.

Prin forma lungăreță a tabulei întregă imperiulă romană apare într'o formă turtită între *resărită* și *apusă*, fără considerare de extensiunea lui naturală între *nordă* și *sudă*, și fără de-a respecta proporțiunea de spațiulă extensiunei.

Două din trei părți, adecă cele 8 segmente ale tabulei, conțină *Europa* și *Africa*, ear a treia parte, seă cele 4 segmente din urmă, conține *Asia*.

Pe fôia VII și VIII-a se află *Dacia Traiană*; ca popore mărginașe sântă amintite spre meșănôpte *Lupiones Sarmatae* și *Venedi Sarmatae*, apoi apară *Alpes Bastarnae* și *Blastarni* și în fine *Baspetoporiani*; spre *apusă Dacia* este mărginită de *Dunărea*; spre *resărită* locuescă *Piti-Geti*, *Bagae*, *Venedi* și *Roxulani-Sarmatae*; spre *apusă* se află *Amarobii Sarmatae*.

Din spre *Alpi* se varsă patru riuri în *Dunăre*; apoi mai curge ună rîu dinspre *Alpi* și ună altă rîu fără indicațiunea isvorului seă, cară se varsă în *Pontulă Euxinu*.

Legătura *Daciei* cu patria mamă romană se făcea pe deoparte pe riurile *Sava*, *Drava* și *Dunărea*, ear pe de altă parte pe căile cele mară peste *Illiricum*, *Macedonia* și *Moesia*.

Din spre *Moesia* se află trei trecătore peste *Dunăre* în *Dacia Traiană* și anume:

- 1-a trecătore dela *Lederata* spre *Tiviscum*,
- a 2-a   „   „   *Faliatis*   „   *Sarmategte* și

a 3-a trecătoare dela *Egeta* preste *Apula* către *Ad Aquas* într'una și către *Porolisso* într'altă direcțiune.

ad 1. Între *Lederata* și *Tiviscum* aflăm următoarele stațiuni și distanțe indicate; și anume:

dela <i>Lederata</i> până la <i>Apud fluvium</i> cu XII mile romane;			
„ <i>Apud fluvium</i> până la <i>Arcidava</i> „	XII	„	„
„ <i>Arcidava</i> până la <i>Centum putea</i> „	XII	„	„
„ <i>Centum putea</i> până la <i>Berzovia</i> „	XII	„	„
„ <i>Berzovia</i> până la <i>Azizis</i> „	XII	„	„
„ <i>Azizis</i> până la <i>Caput Bubali</i> „	IV	„	„
„ <i>Caput Bubali</i> până la <i>Tiviscum</i> „	X	„	„

ad 2. Dela *Faliatis* până la *Sarmategte* aflăm următoarele stațiuni înșirate și adecă:

dela <i>Faliatis</i> până la <i>Tierna</i> cu XX mile romane;			
„ <i>Tierna</i> „ „ <i>Ad Mediam</i> cu XI mile romane;			
„ <i>Ad Mediam</i> până la <i>Praetorio</i> „	XIV	„	„
„ <i>Praetorio</i> până la <i>Ad Pannonias</i> cu IX mile romane			
„ <i>Ad Pannonias</i> până la <i>Gaganis</i> „	IX	„	„
„ <i>Gaganis</i> până la <i>Masclianis</i> „	XI	„	„
„ <i>Masclianis</i> până la <i>Tiviscum</i> „	XIV	„	„
„ <i>Tiviscum</i> până la <i>Agnanis</i> „	XIV	„	„
„ <i>Agnanis</i> până la <i>Ponte Augusta</i> „	VIII	„	„
„ <i>Ponte Augusta</i> până la <i>Sarmategte</i> „	XV	„	„
„ <i>Sarmategte</i> până la „	XIV	„	„

ad 3. Între *Egeta* și *Apulum* atingem următoarele stațiuni:

dela <i>Egeta</i> până la <i>Dubretis</i> cu XXI mile romane			
„ <i>Dubretis</i> până la <i>Amutria</i> cu XXXVI mile romane			
„ <i>Amutria</i> „ „ <i>Pelendova</i> „	XXXV	„	„
„ <i>Pelendova</i> „ „ <i>Castris Novis</i> cu XX „			
„ <i>Castris Novis</i> până la <i>Romula</i> cu LXX „			
„ <i>Romula</i> până la <i>Acidava</i> cu XIII mile romane			
„ <i>Acidava</i> până la <i>Rusidava</i> cu XXIV mile romane			
„ <i>Rusidava</i> „ „ <i>Ponte Aluti</i> cu XIV „			
„ <i>Ponte Aluti</i> până la <i>Burridava</i> „	XIII	„	„
„ <i>Burridava</i> până la <i>Castra tragana</i> cu XII mile romane			

dela *Castra tragana* până la *Arutela* cu IX mile romane
 „ *Arutela* până la *Praetorio* cu XV mile romane
 „ *Praetorio* până la *Ponte vetere* cu IX mile romane
 „ *Ponte vetere* până la *Stenarum* „ VII „ „
 „ *Stenarum* până la *Cedonis* cu XII mile romane
 „ *Cedonis* până la *Acidava* cu XXIV mile romane
 „ *Acidava* „ „ *Apula* cu XV mile romane
 „ *Apula* sîntu ca stațiuni însemnate ș. a. în direcțiunea cătră *Ad Aquas*:

dela *Apula* până la *Blandiana* cu VIII mile romane
 „ *Blandiana* până la *Ger Mihera* cu IX mile romane
 „ *Ger Mihera* până la *Petris* cu IX mile romane
 „ *Petris* până la *Ad Aquas* cu XIII mile romane;
 ear totu dela *Apula* în direcțiunea cătră *Porolisso*: ș. a:

dela *Apula* până la *Brucla* cu XII mile romane
 „ *Brucla* până la *Salinis* cu XII mile romane
 „ *Salinis* până la *Patavissa* a XII mile romane
 „ *Patavissa* până la *Napoca* cu XXIV mile romane
 „ *Napoca* până la *Optatiana* cu XVI mile romane
 „ *Optatiana* până la *Largiana* cu XV mile romane
 „ *Largiana* până la *Cersie* cu XVII mile romane
 „ *Cersie* până la *Porolisso* cu IV mile romane.

Va să dică, pe teritorul *Daciei* esistau pe timpul, când s'a făcutu „*Orbis pictus*“ a lui *Castoriu*, 5 rețele de căi cu o lungime de 721 mile romane, preperate cu 46 stațiuni: *castra stativa*, *băi* și *mansiōne*, și anume aparū: *Tiviscum*, *Sarmategte*, *Apula*, *Napoca* și *Porolisso* ca *castra stativa* cu două turnulețe, ear *Ad aquas* ca unu locu de scalde.

Milia romana = *milia passus* = 1.4815 kilom.

Se nasce acuma întrebarea: că óre, care va fi fostu direcțiunea acelorū căi și unde vorū fi fostu situate tóte acele *caestre*, *stațiuni*, *mansiōne* și *băi*?

Încátu despre aflarea direcțiunii căilorū ne sfátue dlū Dr. *Miller*, să nu ne abatemū pe căi laterale, ci să remānemū pururea și simplu pe căile generale seculare de comerciu și

comunicațiune, și așa dară să urmăim văilor, formate de riuri mari, să rămânem pe terasele naturale, prin munți, să căutăm totdeauna pasurile séu trecătoarele cele mai favorabile, ear pe înălțimea platourilor numai atuncea să ne aruncăm decât ne vedem constrinși la acesta prin situația naturală a munților. Rețeaua căilor romane arată cea mai mare asemenare și corespunde pe deplin cu rețelele căilor ferate moderne. În țerile culturale de astăzi calea ferată urmăzeă tuturor liniilor de comerț ale Romanilor fără excepțiune ear ici coala, unde calea ferată se abate la distanțe mai scurte dela calea Romanilor practici, acolo de multe ori nu e spre folosul călei ferate.

Ocupându-me, de un timp încóce cu studiarea acestor tabule peut. și cu staverirea căilor, a castrelor și a stațiunilor romane de pe teritorul *Daciei Traiane* pe charta statului maior austriac (österr. Generalstabskarte) am căutat să mi procur unele studii și isvóre mai vechi la acest obiect, cari să mi servescă ca un fel de cinosură pentru aflarea cât se póte de nimerită a acelor locuri clasice și sante pentru noi, și astfel posedu la momentu următoarele chartografii și opuri privitoare la *Dacia veche* ș. a.

1. „*Daciarum, Moesiarumque, vetus descriptio*“ de *Abraham Ortelius an. 1595.*

2. „*Dacia or. Sarmatia, Caucasus, Scythia int. Imaum*“ din *Reichardi: Orbis terrarum antiquas a II Campio editus Norimbergae 1826 Tabula XIII.*

3. „*Zur Geschichte Trajan's und seiner Zeitgenossen von Dr. Heinrich Francke, ordentlichem Lehrer an der grossen Stadtschule zu Wismar, Mitgliede des Vereines für meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde. Zweite Ausgabe. Quedlinburg und Leipzig, 1840.*

4. „*Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde*“ I. Band I. II. und III Heft. *Hermannstadt, 1843* cu un studiu: I. *Die Peutinger'sche Tafel mit besonderer Beziehung auf Siebenbürgen*“. Autorul nu e subscrisu.

5. „*Programm des evangelischen Gymnasiums in Schässburg zum Schlusse des Jahres 1873/4*. Veröffentlicht vom Direktor Johann Ziegler, Inhalt: *Studien zur Geografie und Geschichte des Trajanischen Daciens von Karl Goosz*, Gymnasiallehrer. Schulnachrichten. Hermannstadt 1874.

6. *C. de Spruneri Atlas antique* Nr. XVIII, anulă edării lipsesce.

7. „*Itinéraire de Trajan dans l'Ancienne Dacie*“ în *W. Froehner „La Colonne Trajane. Paris 1872 vol. I. pag. XI.*

8. „*Historischer Weltatlas*“ de G. Droysen 1885 *tabula XVII: „Die unteren Donauländer zur Römerzeit“.*

9. „*Dacia înainte de Romanii*“ de Gr. G. Tocilescu, *Bucuresci 1880 din Analele Academiei.*

10. „*Die dacischen Kriege des Kaisers Trajan*“ nach den „*Etudes historiques sur le peuple roumain*“ von A. D. Xenopol, aus dem französischen übersetzt von M. Przyborsky, Berg-Ingenieur.

Va să dică: zece opuri, carte și mape, cari tôte tratéză despre una și aceeași materie, însă — lucru ciudatū — între tôte aceste zece opuri nu sântū două, cari să consune întru staverirea căilor, a castrelor și a stațiunilor romane pe teritorul vechiei *Dacie*, séu altū *Transilvaniei*, *Banatului timișanū*, *Maramureșului*, *Bihorului*, *României libere*, a *Bucovinei* și a *Basarabiei* de astăzi.

Însă, nici nu e de mirare, decât nu a succesū până astăzi a lumina o epocă întunecósă de aprópe optsprezece sece; greutățile sântū enorme, privindū la puținele urme, cari aū străbătutū până la noi, și cari ne potū servi de conducători pentru străbaterea studiilor nóstre până la o epocă atâtū de depărtată; puținele numiri, apoi totū atâtū de puține descoperiri și studii științifice din timpuri mai recente aū culesū ce-î dreptū puțintelulū materialū de o valóre nedubitabilă, însă partea fără asemănare mai mare zace încă și astăzi înmormentată în sinulū pământului, așteptându după o mână mai

desteră și mai norocósă, pentru de a le trage la lumina Țilei spre suplinirea lacunelor esistente, cari adeseori 'i aruncă cercetătorului pedeci neîncungiurabile și 'lă constringă la o întrerupere séu chiar și sistarea desperată a cercetărilor întreprinse de dănsulă.

Totuși credemă a procura cetitorulă o plăcere și a satisface atâtă interesulă scientifică, câtă și curiosității, decă ne încercămă a reproduce aicea fixarea căiloră, a castreloră, băiloră și ale altoră stațiună romane de pe tabula peut. după fie-care din suscitații autoră, rezervându-ne la finea acestoră reproduceră, a staveri tóte aceste căi, castre etc. după cercețările nóstre proprie.

Să trecemă așadară la rețéua séu calea

I. dela Lederata spre Tiviscum.

Pe charta lui *Ortelius* lipsesce oră-ce indicare a căiloră, ear pe charta lui *Reichardus* se vede, că calea acésta trece din *Moesia* peste Dunăre în apropierea gurei rîului *Nera* apoi măi trece rîurile *Neva*, *Berzava*, *Poganiculă* și *Timișulă*, unde se împreună cu a două rețéua dinspre *Tierna*; *Heinr. Francke* amintesce simplu la pag. 148, că dela *Rama* séu măi dreptă, dela *Gradiste* s'ară fi îndreptată spre nordă drumulă făcută cu ocaziunea primulă resbelă dacică cătră *Tiviscum*; „*Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*“ confirmă totă aceași direcțiune a lui *Francke*; *Goosz* începe dela gura rîului *Carasiu*, trece peste *Berzava*, *Poganiculă* și o împreună totă lângă *Timișă* cu rețéua dinspre *Tierna*; *Spruner* începe linia totă dela *Gura Carasiulă*, trece *Berzava* și apoi o continuă spre nordă până la *Timișă*, cătră *Timișóra* fără de a o împreuna cu calea cealaltă dinspre *Tierna*. *Froehner* trage rețéua fără indicarea rîuriloră totă cam de pela gura *Carasiulă* și o duce în liniamente generale spre *Timișă* împreunându-o cu calea de cătră *Tierna*; totă astfelă o face și *Droysen* și *Tocilescu*; *Xenopol* pune castrulă *Lederata* pe malulă stîngă ală *Dunării* apoi conduce

calea spre nordostü trecëndü peste *Berzava* și *Poganiculü* în susü cătră *Tapae*, ear de aicea se întörce spre apusü cătră calea cea din spre *Tierna*.

Acuma să notificămü castrele și stațiunile, cari sündü situate pe acéstă cale, și adecă :

Apud fluvium: lipsesce la *Ortelius*; la *Reichardus* se află lângă rîlul *Nera*: *Heinr. Francke* ñice, că arü fi fostü totü acolo situatü; în „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ lipsesce; *Goosz* după părerea lui *Tomaschek* staveresce acésta stațiune lângă rîlul *Carasiu*; *Spruner* cam totü acolo; la *Froehner* lipsesce; totü astfelü lipsesce și la *Droysen*; *Tocilescu* citéză pe *Tomaschek* și *Goosz* apoi pe *Ukert*, care aședă acésta stațiune lângă *Pasarovitz*, pre cândü *Aschbach* și *Froehner* citescü în *tab. pent.* „a po(nte) fl(uvii)“, ear *Mannert* „ad pontes“; la *Xenopol* lipsesce.

Aracidava: lipsesce la *Ortelius*; *Reichardus* o pune în apropierea rîlulü *Carasiu*; *H. Francke* se provócă totü la *Reichardus*, in „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ este pusă apröpe de *Sasca* seü *Slatina* lângă rîlul *Nera*; *Goosz* o situéză lângă *Verschetz*, totü astfelü se pare și la *Spruner*, la *Froehner* lipsesce; *Droysen* o pune totü dincolo de *Nera* cam cătră *Carasiu*, care lipsesce la dinsulü; *Tocilescu* ține mai probabilü *Verșețulü* lângă (?) rîlul *Carasiu*, decâtü *Sasca* saü *Slatina* lângă rîlul *Nera* saü *Oravița*; *Xenopol* o pune cam pe lângă *Carasiu*.

Centum putea: lipsesce la *Ortelius*; la *Reichardus* e situată lângă rîlul *Carasiu*; *H. Francke* o pune lângă *Bosniae* seü *Moldova nouă*; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ o pune lângă *Oravița*, ñicëndü că numele arü indica spre locuri montanistice, și spre o mulțime de ocne (puțuri); *Goosz* o staveresce după *Tomaschek* pe șesurile apöse între *Stamora* și *Butin*¹⁾; *Spruner* cam totü între *Stamora* și *Butin*, la *Froehner* lipsesce, totü astfelü și la *Droysen*; *Toci-*

¹⁾ *Mannert* la *Oravița*; *Katancsia* la *Alibunar* și *Moravița*.

Iescu consimte cu Goosz între *Stamora* și *Butin*; la *Xenopol* se pare a fi mai spre resăritu.

Berzovia: lipsesce la *Ortelius*; la *Reichardus* se află situata lângă riulul *Berzava* cam între *Reșița* și *Bocșa*, *H. Francke* o amintesce după *Reichardus*; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ dice că s'arū fi aflatū în apropierea satului *Cărășova*, lângă riulul cu același nume; *Goosz*: „Dintre stațiunile acestei căli *Berzovia* se pōte fixa prin riulul de același nume, în apropierea căruia la *Jidovini* s'aū descoperitū înscricțiuni“.

Spruner o așeđa totū lângă *Berzava* însă mai spre apusū; totū lângă *Berzava* dară mai spre resăritū o pune *Froehner*; totū astfelū și *Droysen*; *Tocilescu* după *Goosz* pe locul unde astăzi se află *Jidovini* lângă riulul *Berzava*; totū cam acolo o pune și *Xenopol*¹⁾.

Azizis: lipsesce la *Ortelius*, la *Reichardus* se află situată lângă riulul *Poganiciu*, după dinsulū o amintesce și *H. Francke*; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ o staveresce aprōpe de isvōrele *Berzavei*; *Goosz* o pune dupa *Tomaschek* lângă *Poganiciu*, unde s'arū fi păstratū numele în satulū *Iziriș*; *Spruner* o așeđă în direcțiunea spre nordū, în apropierea satului *Febeli*; *Froehner* între *Berzovia* și *Tiviscum* cam la međulocū; la *Droysen* lipsesce; *Tocilescu* după *Tomaschek* și *Goosz* la satulū *Iziriș* lângă *Poganiciulū*; totū acolo și *Xenopol*; *Ukert* la *Ciacova*.

Caput bubali: lipsesce la *Ortelius*; *Reichardus* o așeđă lângă unū riulețū, confluentū alū *Poganiciulū*, totū astfelū o amintesce și *H. Francke*; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ lângă isvōrele *Poganiciulū* aprōpe de satele *Brebulū* sēū *Valea boulu*; totū acolo și *Goosz*; *Spruner* merge spre nordū și o situađă cam pe lângă satulū *Șagu*; la *Froehner* lipsesce; la *Droysen* încă nu se află; *Tocilescu* dice după *Tomaschek* și *Goosz* că arū fi fostū situatū în

¹⁾ *Tomaschek* la *Jidovin* sēū *Roman-Bocșan*; *Mannert* la *Cărășova*.

Valea boului lângă *Brebulu*; *Xenopol* se abate cu totul dela autorii precedenți și situață acéastă stațiune pe malul drept alu *Timișului* în nordul castrului *Tiviscum*.

Tiviscum: *Ortelius* o aședă la unu locu unde se vérsă riulul *Tierna* în *Tissa* (?!); *Reichardus* o pune mai spre nordu de gura riului *Bistra* împreunându-se aicea cu calea din spre *Tierna*; după dinsulă face amintire și *H. Francke*; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ o aședă pe partea vestică a rîurilor *Timișu* și *Bistra*, lângă satul *Cavaran*; „remășițe de șanțuri romane, se dice acolo, apoi corectitatea distanței și scena de pe columna lui Traianu (Nr. 137) unde se vede lângă o cetate însemnată dacică și unu rîu, prin ea trecu soldați romani, nu permite a se dubita despre situația castrului *Tiviscum*“; *Goosz* o pune totu la gura *Bistrei*; *Spruner* o situează lângă *Timișu* însă acolo, unde se află astăzi *Timișóra*; *Froehner* și *Droysen* la gura *Bistrei* lângă *Timișu*; totu acolo și *Tocilescu* după *Tomaschek* și *Goosz*, amintindü, că *Ukert* și *Forbiger* o situează la *Timișóra*; *Xenopol* o aședă în partea *apusénă* între rîurile *Timișu* și *Bistra*.

(Va urma).

P. Broșténü.

CUM S'ARU PUTÉ RIDICA INDUSTRIA DE CASĂ SĂCE- LÉNĂ?*)

Dacă mi-amü luatü voiă să rostescü câte-va cuvinte cu acéastă ocasiune, nu amü intențiunea nici să strălucescü prin cine scie ce temă științifică, căci nu aci este loculü ei; nu amü de gândü nici să vă vorbescü despre cine scie ce întemplări istorice învechite; în fine nu voescü nici să atingü cine scie ce fapte, cari să fiă de unü interesü generalü și nici decum de o importanță locală. Scopulü meu este tocmai să vă răpescü câte-va minute vorbindu-vé despre o cestiune și cea mai ardetóre ađi, în aceste timpuri de grea cercare și fără nădejde de o îmbunătățire apropiată: Cum

*) Discursü ținutü cu ocasiunea Adunării generale a Despărțeméntului I Brașovü alü Asociațiunei transilvane pentru literatura și cultura poporului românü, ținută la 30 Decembre 1890 st. v. în Turcheșü.

s'arū puté mai bine ridica industria de casă în Săcele și prin această ridicare cum s'arū puté mai bine delătura miseria, care amenință aceste ținuturi, odinioară fala românismlui — dacă înm este ertatū să mă esprimū astfel? . . . . .

Nu amū și nici nu potū avé petensiunea să potū spune totū, ce arū fi de ăisū în această privință, căci ca să o potū face arū fi trebuitū sē trăescū aci în mijloculū DV. multă vreme, ca să potū vedé tóte cu ochii mei. Încercū însă cu tóte acestea a vē spune părerile și vederile mele așa cum le credū de bune eū, rămânēndū la experiența și bunăvoința DV. a le împărtăși și a urma după ele într'o privință seū într'altă, seū a le respinge și a continua după-cum a fostū în trecutū, conduși de praxa de până acum.

O rană sfășietóre, care la fie-care mișcare a noastră trebuie să o atingemū și care se pare că încă multă vreme nu se va puté închide — căci așa se vede că e scrisū să bemū și din acestū păharū, pe lângă celelalte suferințe impuse cu voie, fără voie, cu dreptū, pe nedreptū — este și rămâne rēsboiulū vamalū cu țera sororă, cu România, seū cum fī mai ăice închiderea vămii din Țără. Nu numai acela, care a trăitū împreună cu noi în cei 15—20 de anī din urmă, dar chiar și celū care din întēmplare a trecutū prin aceste ținuturi nu mai de multū decâtū acum ăece anī, și acum a venitū érăși, trebuie să rămână uimitū de schimbarea cea mare și neașteptată a lucrurilor. Precând acum ăece douăăeci de anī belșugulū, veselia și voia bună te întâlneau și te însoțiau la fie-care pasū, precând cātecele vesele ale lucrătorilorū te deșteptau și te adormiau, când mergeau și sē reîntorceau dela lucrurile lorū ăilnice, ađi o tăcere de mórte a cuprinsū ținuturile noastre și pe fețele tuturor se vede zugrăvită lipsa și îngrijirea pentru viitorū, căci de nicăiri nu se vede strălucindū acea rađa de speranță binefăcătoare de îndreptare. Din nici o parte nu se vedū semne, că în curēndū se va pune capētū acestei stări de nesuferitū, căci celorū, cari decidū de sórtea popórelorū dela masa verde, puținū le pasă de miseria celorū atinși de crudele urmări ale ideilorū lorū nefericite. Puținū fī pasă bogatului aședatū în fruntea mesei îmbelșugate, în casă caldă și luminată ca ăiua, de lacrimile sāracei mame, care nu are cu ce alina fόμεa copiilorū ei, sgriburiți de fόμε și de frigū înainte cuptorului rece ca ghéta. Și pe când acum ăece-douăăeci de anī Brașovulū — căci acesta e ținutulū la care mă mărginescū — se putea numi încă *piciorū de raiū*, ađi a devenitū aprópe fără deosebire unū ținutū de chinuitu și amărfitū traiū. Numērulū celū mare de comersanți și de ómenī cu dare de mână de tóte cate-

goriile s'a redusă așa de tare, încâtă ađi ne putemă număra pe degete frunțașii. Lipsa totală de legături de negoțu cu România — căci noi ne deprinsesemă a lucra numai cu acéstă țera — au adusă cu sine că partea cea mai mare a neguțătoriloră, speculanțiloră și meseriașiloră a trebuită să emigreze dincolo, dacă nu voia să rămână lângă căminulă părintescă, dar în același timpă să-și mănănce și puțintica avere adunată seú chiar să trăescă în lipsă. Mocă-nimea, odinióră atât de renumită la noi, ađi mai esistă abia după nume, reprezentată prin căte-va persóne cară au sciută să-și căștigue terenă de lucru aci la noi în împrejurime. De o înaintare a producteloră ei înlăuntrulă acestei Monarchii nici vorbă, căci productele nici nu suntă la perfecțiunea necesară, dară nici nu suntă cunoscute măcar după nume, deși trecere ară puté avé fórte bună.

Acéstă este în căteva cuvinte icóna timpului de față, în care fie-care clasă a societății așteptă cu mare doră o îndreptare, dar acéstă nesosindă la timpă, unii suntă siliți să-și îndrepteze privirile în spre țera vecină, la frații de dincolo, care de multă vreme a fostă și este scăparea noastră, alții cu lupte grele și suferințe parte siliți parte nesiliți, supórtă jugulă apăsătoră așteptândă timpuri mai bune.

Că óre e mai bine a emigra spre a afla o esistență mai bună și mai ușóră într'altă parte, seú e mai de preferită a rămáne la căminulă părintescă și a mânca pâne amară, nu încercă a aréta, ci lasă la alegerea și la aprecierea celoră interesați, cară voră sci mai bine ce se potrivește cu starea loră și cum credă că le va merge mai bine.

Cu tóte acestea prefngrijirea noastră trebuie să fiă îndreptată în prima liniă într'acolo, ca celoră rēmași la vatra strămoșescă să le póta merge câtă se póte de bine, cu tótă asprimea timpuriloră și împrejurăriloră provocate cu capă fără capă din partea factoriloră chemați a ușura sórtea popóreloră la cărma căroră i-au împinsă întēmplările. Tendința noastră de căpeteniă trebuie să fiă ca puținulă avută rēmasă să se conserve și chiar să se înmulțescă, dacă se póte.

Pe icóna atâtă de posomorită din punctă de vedere a tuturoră locuitoriloră acestoră ținuturi, dar cu deosebire ală nostru ală Româniloră, apară cu tóte acestea unele rađe strălucitóre de lumină ca nisce scānteii, cară așteptă numai o suflare de vântă pentru a se aprinde și a încunjura întréga icónă de o lumină încântátóre, la care să se póta adăposti multe esistențe. În noianulă diferiteloră ocupațiună ađi fórte îngreunate și puțină aducétóre de căștigă, se ridică industria de casă română, admirată de popórele

cele mai culte ale Europei. Cine nu cunoște interesul și admirațiunea provocată de costumele Româncuțelor noastre cele dragălașe la toate esposițiunile mari din Londra, Paris, Viena ș. a. Cine n'a auditu de uimirea produsă la aceste popore, când li se spunea, că româncuțele noastre — cari pentru densii erau nisce ursoice — lucră cu mâna loră toate aceste lucruri prețioșe cu o artă, care abia suntă în stare mașinile cele mai perfecționate să o facă? În fine cine n'a auditu și n'a vedutu cu ochii cum naționalitățile conlocuitoare cu noi Români își dau silința să le imiteze și să le răspândescă prin casele cele mai de frunte, ba chiar împărătesci?

Trecendă preste diferitele industrii reprezentate în toate ținuturile locuite de Români — cari se îmbracă aprăpe numai din hainele lucrute cu mâna femeilor și fiicelor loră — mă opresc la industria de casă din Săcele.

Economia de vite, ramura principală de câștigă a locuitorilor Săceleni, a adusă cu sine o industrie binecuvântată, anume: țesutul de dime, zeche și postavuri. Deja de multă vreme această industrie formeză o ocupațiune aducătoare de câștiguri frumoșe pentru femeile din aceste ținuturi. Onore loră, căci în lipsa de câmpuri și până când bărbații erau chemați la economia loră de vite, ele au sciutu în ce modă vrednică de totă lauda, ba chiar aducătoră de venite însemnate, să-și ocupe timpul! Și precum fie-care faptă bună se răsplătesce singură de sine, așa și industria Săcelenă — odinioară esecutată mai multă ca ocupațiune de a doua mână — a ajunsă să fiă ađi stimată și prețuită de toți și să înlocuescă venitele economiei, care astăzi nu se mai pôte purta de bărbați în această țeră binecuvântată. Mână în mână cu țesătoria de lână femeile Săcelene au adusă la ună mare gradă de perfecțiune o altă ramură de industrie, anume țesutul de ștergare fine, cari formeză o parte caracteristică a portului femeii române din acestă ținută ală Brașovului. Și cine să nu admire aceste lucrări adevărată artistice eșite din mâna Româncuțelor noastre? Cine să nu prețuescă venitele frumoșe aduse de această industrie femeilor Săcelene? Când le veđi lucrările și privești în fața persoanei, care le-a făcută îți vine să nu cređi că o inteligență naturală să fiă în stare a produce nisce lucruri de o artă atâtă de înaltă și de rafinată. Suntă sigură, că dacă în aceste ținuturi înzestrate cu o inteligență și cu talente rari, n'arū fi lipsitū câmpurile cultivate cu ină și cânepă, amū fi pututū avé ađi aci o a doua Flandrie, în privința acestorū țesături. Durere însă această preîngrijire împreună cu altele n'au esistatū până acum, fiă că ómenii noștri nu se cugetau din destulă la o

schimbare atât de mare a lucrurilor, fiă că cei mai mulți n'aveau de locu convingerea și încrederea că asemenea industrie ar putea subsista, pe lângă toate fabricile cele mari și numeroase, și că ar putea vre-odată forma principala ocupațiune și ramură de venit a locuitorilor acestor ținuturi. Lumea se deprinsese a privi aceste lucrări ale bravelor femeii Săcelene ca nisce lucrări de a doua mână, fără viitoru siguru și cari ușorū vorū fi înabușite de produsele fabricilor celor mari. Nimeni seū pôte forte puțin se cugeta că tocmai aceste ramuri de ocupațiune suntū menite să pôtă esista și să pôtă da pieptu chiar cu fabricile: 1. pentru-că la ele nu se recerū mașini și unelte prea scumpe, ci totu lucrulū se face forte ușorū cu mâna, erva mașinile și uneltele întrebuițate suntū simple și ușorū de manuatū; 2. pentru-că lucrulū nu e de lipsă să se împărțescă așa de tare între mai mulți lucrători, ci unulū singurū pôte face toate lucrările fără perdere de timpū și de spese, așa încatu lucrulū făcutū de mâna seū de mașină nu arată o prea mare diferență în prețū, comparându-lū în privința frumșeții și a trăinicieii.

Astfelū aceste industrii au mersū până acum unū cursū naturalū, dar în același timpū ceva mai puținū promițetorū după cum staū lucrurile ađi, decă cum-va lucrurile nu vorū lua altă față, căci concurența omorîtore atâtū a fabricilor din țera cātu și a celor din străinătate începe și aci să se simtă în multe privințe. Pe lângă acesta se mai adauge apoi lipsa de cumpărători prin împrejurime din cauza miserieii crescēnde.

La anulū 1881, dacā nu mē înșelū, fruntașii noștrii, totū cu o asemenea ocașune, entusiasmați de idea de a ridica la adevērata ei valōre industria Săcelenā, și proiectaserā înființarea unei scōle de țesutū, spre care scopū să și subscrieserā o sumă destulū de frumōsă. Dar croitā fiindū acea idee cam prea estinsā pentru mijlōcele subscrise dar neîncassate, ear pe de altā parte împrejurările nefindū priințioșe, nu s'a pututū realiza în modulū acela și nici nu este speranță că s'arū putē realiza. Dreptū aceea și pe viitorū industria Săcelenā va trebui să conteze totū numai la ajutorulū ei propriū și să caute să se îngrădescă astfelū, încatu să fiă sigurā de reușită și să se uite cu ore-care încredere și nepăsare în fața acestorū timpuri vitrege.

Și pentru ca să ne putemū face o idee limpede despre mijlōcele de cari dispune femeia săcelenā la conducerea industrieii de casă, să împărțimū această industrie în două ramuri: Una principala, industria de lână; alta secundară, darā asemenea multū promițetore,

industria de ștergere. Să purcedem apoi la studiarea fiecăreia în parte dela începutul până la sfârșitul, anume dela cumpărarea materiei brute până la vânzarea țesăturilor și să vedem cum se face și cum ar trebui după părerea mea să se facă.

a) Să luăm industria de lână. Vorbesc de ea ca ocupațiune de venit. O mamă de familie, arareori tovarășe cu o soră, cumnată seú cu o vecină, dispunându de o sumică de parale, de un rășoiu și de nisce unelte remase dela părinți încă, arareori făcute de nou și mai adeseori reparate, cumpără câteva oca de lână albă, ori neagră; o aduce acasă; o lucră cu familia, dacă are, de ore-ce mai adeseori veduvela și bătrânele se ocupă de acesta, și după ce a făcut câțiva coți de postav, de dimie ori de zeche chiar, alérgă două trei zile prin orașu ca să găsească un cumpărător. Vrându Dumneđu găsește repede pe cineva, dacă nu trebuie să aștepte săptămâni întregi până să și desfacă postavul. Fôrte arareori elú este tocmitú deja înainte. Astfelú face una, astfelú facú cele mai multe, decă nu tóte, căci cu dare de mână ca să pótă lucra pentru unú magazinú seú o boltă, puține sântú. Perderea de timpú până să vândă postavulú făcutú e fôrte mare, așa încátú până să prăvălesce o singură dată unú rëndú de marfă trecú săptămâni la mijlocú. Interesele capitalului întrebunțatú absorbú totú câștigulú așa încátú la finea anului suma de bani n'a sporitú aprópe cu nimicú, decă cumva nu va fi scăđutú. Îmí va đice cineva că din ei a trebuitú să trăescă respectiva și familia. E dreptú; dar unde punemú munca tuturor? Cum vomú putea aștepta zilele cele negri fără îngrigire, dacă nu vomú pune nimicú la o parte pentru ele? Dar pe lângă acésta modulú amintitú de lucrare mai are și alte scăderi fôrte însemnate și anume:

1. Când cineva cumpără din ori ce marfă o cantitate mai neînsemnată, e lucru firescú să cumpere mai scumpú și mai reú.

2. O singură persónă, seú chiar două trei, cari nu dispunú de sume mai însemnate de parale, anevoiă potú căpéta pe creditú o cantitate mai mare și astfelú sântú silite a se răștrînge numai pe lângă suma, ce o posedú.

3. Lucrându fie-care femeie pentru sine și prin sine, ea trebuie să facă pe cumpărătorú, pe industriașú și pe vânđătorú și sciutú este, că cineva póte fi cumpărătorú bunú, dar vânđătorú slabú și din contră.

4. Lucrându cineva în continu numai singurú, n'are cu cine să și schimbe párerile în privința lucrului, ci va face totú după unulú și același calapodú, unele și aceleași țesături.

5. Perderea de timp cu vîndarea mai aduce și altă pierdere de bani, căci alergîndu-se care să-și imbie marfa la unul și același cumpărător, cu greu va putea căpăta pe ea prețul adevărat.

6. Prețurile rele și trecerea greoie a produselor nu lasă ca industria, fie ea ori de ce natură, să ia un avînt mai mare, să pîta folosi unelte și mașini mai perfecționate, să pîta întreprinde lucrări mai mari și mai de preț.

7. Umblîndu o persoană singură cu produsele sale, îi este cu neputință să găsească tocmai persoana, care are lipsă de acele produse și astfel adeseori umblă multă vreme înzadar.

8. În modul arătat trecerea produselor este restrînsă la un ținut foarte îngust și cîștigarea unui cerc mai larg îi este cu neputință, parte pentru că vîndătoria nu pîte cutreera prin sate și orașe, parte pentru-că locuitorii acelor ținuturi mai îndepărtate nu cunosc aceste țesături.

Pe lângă totă lauda, ce trebuie adusă bravelor femeii săcelene pentru desvoltarea zelosă a industriei, trebuie să țicem că scăderile amintite însoțesc, cînd în parte cînd în total, aceste întreprinderi.

Nu mă pot lăuda că aș fi nimerit pîte tocmai calea cea mai adevărată de îndreptare, dar cu tôte acestea îndrănesc să spun păreri mele în această privință așa cum cred eu că s'ar putea ridica mai bine industria săcelenă de lîna la o adevărată industrie de casă aducătoare de cîștig și care să pîta înflori tot mai mult.

Anume este de neapărată trebuință mai întîiu ca femeile, cari se ocupă cu această industrie să se asocieze în tovărășii de cel puțin 5—10 la un loc. În modul acesta ele pot dispune de capital mai mare; pot cumpăra materie în cantitate mai mare, cu prețuri mai eține și mai bună. Lucrîndu materia în comun, pot să facă stofe mai perfecte prin aceea că își schimbă una cu alta păreri; nu perd timpulu fie-care în parte cu cumpărarea și vîndarea, căci pînă cînd unele cumpără, altele lucră și ărăși altele umblă să vîndă. Fiind întrunite mai multe la un loc, ele pot cumpăra și pe credit și astfel pot lucra în continu și nu trebuie să aștepte pînă să vîndă marfa gata deja. Cine și-a luat osteneala să se preumbe în câteva Vineri numai prin piața Brașovului, a putut vedea cu ochii cîte brațe sta neocupate așteptîndu cumpărători la diferitele produse aduse la țerg. Cîta pierdere nu este acolo, dacă ne cugetăm că același lucru l'ar fi putut face și numai 2—3 femei, ără celelalte ar fi putut urma

lucrarea acasă, câștigându fie-care celū puținū 20—30 cr. Îmī va răspunde cineva, că suma acēsta a câștigat-o fie-care în tērgū la vēndarea mărfurilor sale! Să-mī dați voie a vē spune că din contrā a perdutū și mai multū! Și étā cum: Când stau șirurī — șirurī vīndătorele e fōrte naturalū ca cumpērătorulū să fiā atrasū cătrā aceea care-ī vinde mai eftinū. La una 'i e de grabā a se întōrce acasă, alta are lipsā de parale să plătēscā darea etc., pentru una se aproprie sērbătōrile cu diferite trebuințe; pentru alta lucrurile făcute aū fostū numai de a dóua mână și nu ca să țină casa din ele. Concurența e gata, prețurile scadū și étā că în locū să câștige acasă 30—40 cr. departe de a vinde mai cu prețū, mai perde și dela vēndare căți-va crucerī la cotū. Tóte acestea arū fi delāturate când arū fi numai 3—4 vēndătōre în piață, carī să îngrijēscā vēndarea pentru tóte celelalte. Prețulū s'arū putea astfel stabili de acasă și profitulū arū fi mai sigurū și mai mare.

Lucrarea acēsta în comunū mai are și alte folóse: femeile n'arū fi silite să vēndā cu prețū, fără prețū postavurile, ci arū putea lucra pentru unū magazinū séu o boltā, avēndū mereū de lucru și vēndēndū în același timpū mereū. Cumpērătorulū arū sci apriatū unde să gāsēscā postavulū în orī ce vreme. Sciindū acesta unde să mérgā să cumpere, și descoperīndu-și acolo dorința și gustulū, s'arū putea mai cu ușurință lucra anume după gustulū lui și astfel mărfurile arū deveni din ce în ce mai căutate. Cu căutarea lorū arū merge neapērātū mână în mână perfecționarea mărfurilor după trebuințe. Avēndū o boltā séu unū magazinū comunū, disfacerea mărfurilor nu trebuie să se mărginēscā numai la ținuturile din împrejurime, ci ea se póte estinde și prin ținuturī depārtate. Sântū sigurū că dacā amū avea în Brașovū o boltā, care să espunā totū felulū de mustre din Săcele și care să le trimitā și prin orașe depārtate, mărfurile acestea arū fi cu multū mai căutate și în curēndū s'arū răspāndi în ținuturile streine. Arū fi decī de lipsā să se facā mai prin tóte orașele din țērā și din streinătate deposite de astfelū de mustre de totū felulū, ca lumea să le cunóscā în cercurī mai largī, căci numai așa se póte asigura mersulū profitabilū alū acestei industrii. Micī esposițiunī de industrie de casā săcelēnā la anumite locurī și ocașiunī arū face fōrte bunā reclamā și arū aduce mari folóse esposanțilorū.

Se înțelege însă că tóte acestea sântū legate încă și de alte condițiunī. E de neapērātā trebuință ca industria să se și punā pe base nouē. Anume ca să póta face câtū mai felurite lucrārī, trebuie să se adune o colecțiune însemnatā de mustre, carī să se

imiteze esactū. Acēsta este uşorū posibilū numai când femeile nōstre se vorū fi asociatū la lucrare în comunū. Totū numai atunci e cu putinţā ca modele, şi mustrele să fiā imitate şi aşedate cum se cuvine, căci una dintre asociate se pricepe mai bine la colorare, alta la aşedare, alte la ţesutū şi a. m. d. Numai şi numai lucrāndū în comunū se potū introduce rēsbóele şi alte unelte mai perfecţionate, cari costā sume mai mari de parale, de órece femeii singuratice cu anevoie îi dā māna să speseze aşa sume mari. În modulū acesta întrebuintarea acestorū rēsbóie, unelte ş. a. perfecţionate e pusā la îndemāna tuturorā; fie-care póte trage folosū mai mare, decâtū dacā arū fi silitā să lucreze totū în modulū celū vechiū şi ruginitū.

Unei asociaţiunii de natura acēsta i-arū fi cu putinţā, se înţelege sprijinitā fiindū de publiculū mare, ca la ocaziune să trimitā o femeie seú o fatā la o şcolā mai înaltā de ţesutū. Reîntorcēndu-se apoi acasă respectiva, câtā binefacere n'arū fi pentru întregū ţinutulū ocupatū cu acēstā ramură de industrie? Urmarea naturalā arū fi că pe lângā manufacturile cari se facū acum, s'arū mai putea introduce alte nouē, precum: ţesătura de perdele şi covóre de podini, de mēsā şi de patū, flanelāria, ş. a.

Étā decī cum fimī închipuescū eu reformarea acēstei ramuri de industrie de casā, fără greutate şi spese, ci basatā numai pe bunāvoinţā şi încredere reciprocă.

b) Unū cuvēntū şi despre industria de ştergare. De tóte scăderile amintite mai susū suferē şi acēstā ramură, ba acum restrîngēndu-se întrebuintarea ştergarelorū, abia ici coala dacā se mai lucrā câte unele tocmitē cu sēptēmāni înainte. Şi pentru acēstā ramură repetēzū ceea ce amū đisū pentru cealaltā. Amū de adausū numai, că fiindū acēsta o adevēratā artā, ea şi trebue continuatā pe acēstā cale. Anume aci să potū face perdele fine, batiste, şaluri, dentele, spiţuri ş. a. lucruri scumpe. La acēsta s'arū putea ajuta fórtē multū angajāndu-se la scólā o învăţátore pentru astfelū de lucruri de mână. De ce să nu trecā acēstā industrie şi pe acestū terenū, când sciutū este, că tóte aceste lucrări fine şi fórtē aducátore de câştigū sūntū făcute cu mână? Şi oare lipsesce priceperea, gustulū şi destoinicia pentru aşa ceva la Romāncuţele nōstre? Nu, nicīdecum!! Decī cu Dumneđeū înainte!

Acum mă veţi întreba, cine să punā tóte aceste planuri frumóse în lucrare; cine să stea la îndemână cu sfatulū şi cu fapta? Aci me întorcū cătrā bravulū şi neobositorulū corpū alū înteliginţii săcelene, care cu fie-care ocaziune a fostū la loculū seú! În mânăle lui este depusā comóra cea ascunsā şi depinde dela bunāvoinţa şi

interesul dezvoltat în această cauză, ca avuțiile ascunse, plugul de aur, să iese din nou la iveală și să umple aceste ținuturi de darurile lor binecuvântate. Ea este chemată a veghea ca furtuna cea aspră a vitregimei timpurilor să nu clătine și să nu lase nici o urmă simțibilă pe corabia, la cârma căreia este așezată! Ea va sci proba și de astădată că este la înălțimea chemării ei, și ma'și simți fericit, dacă ași auzi că prin această vorbire, obositoare poate, am provocat pentru câteva momente din nou interesul în această direcțiune și ideile și vederile dezvoltate aci au fost la timpul lor cel puțin obiectul unei discuțiuni!

Arseniu Vlaicu.

Relativ la industria de casă sîntem în plăcuta pozițiune de a împărtăși onorabililor nostri cetitori câte-va date foarte instructive, prin cari se arată în modul cel mai palpabil cât de mult se poate face prin omeni, pătrunși de sacra dorință de a contribui în faptă la ridicarea culturii și a buneii stări a poporului nostru.

Eată între altele ce ne scrie cu data 22 Februarie a. c. unii prea vrednic preot român, onorabilul domn Ioan Doboreanu din Corbu, de lângă Tulgheșu.

„În timpul de 25 ani, de când funcționez ca preot în aceste părți, și anume 13 ani în Ciucul de sus, iar 12 ani în Giurgeu, am avut ocaziune a cunoște de aproape starea și însemnătatea industriei de casă, cu deosebire a testilelor la populațiunea română și a o compara cu cea a celorlalte naționalități, convîngîndu-mă, spre cea mai mare îndestulare a inimei, că în această privință românul este superior și în avantaj, meritul de sine înțelegîndu-se fiind alii femeiei române, și surprins de succesele obținute pe acest tereni, alături cu consorta mea, am început a ne interesa de acest neprețuit tesaur, ascuns în calitățile, cu cari prevedința divină a înzestrat femeia română, și ne-am decis a lă utiliza după merit. Cred că nu mi-se va lua ca nemodestă, dacă în interesul cauzei din cestiune, voi descoperi, că nu am simțit mai mare satisfacțiune sufletescă ca atunci, când în parochia mea Corbu, fetițele din sat, începîndu dela 6—18 ani, fără nici o deosebire, ba și mamele lor, în serile lungi de toamnă și eamnă, fără nici o silă seii îndemn străin, se adună la casa parochială, pentru a fi instruite de către consorta mea în diferite lucruri de mână, împletituri, țesături și croitorii, cu succes îmbrucătorii. Astmodu m'am decis a sări în ajutorul consortei mele fiind gata la orice sacrificii în interesul acestei culturi“.

„Convenind în primăvera anului 1889 cu un specialist în industria testilelor, cu dl. B. W. fost profesor la școala de industrie din . . . m'a surprins opinia nefavorabilă față de nedestoinicia, lipsa de talent și aplecare a celor pe cari avea să le instrueze aproape fără nici un succes și pentru cari cu toate acestea statul spesază foarte mult, pe când pentru românele talentate nu se face nimic. La una din școlile de stat de industrie a fost aplicată ca instructor o română, carea de sigur numai prin talentul ei s'a ridicat la acel post“.

„Cu ajutorul instrucțiunilor primite de la dl. B. W. a succedut consorției mele ași completa cunoștințele din industria de casă perfecționată, modificându-o încâtva după mustrele și raporturile primite din izvor românesc și din parte competentă aflate corespunzător gustului estetic național românesc. Ba după ce mi-a succedat a procura și rechizitele și aparatele necesare perfecționate, și după ce în lipsa mașinilor complicate pentru prelucrarea sistematică a materialului brut, a trebuit să procurăm o parte din material din străinătate s'a vădit necesitatea a ne câștiga cunoștințe mai largi, cercetându-ăstmodu fabricile și școlile de industrie din Bilitz în Silesia, Pesta, Brașov și Sepsisângiorgiu. Astmodu a succedat consorției mele, instruându și 2 fice de preot din vecinătate și una de primar comunal din locu, a pregăti nunuma pentru lipsele private, ci și pentru alții, o mulțime de manufacturi, precum diferite covore, servete, ștergere, fațe de masă, lepedeie, perdele, materii de rochii și îmbrăcăminte femeiești și bărbătești, pentru toate sesoanele, costume naționale, împletituri de diferite forme, din bumbac, in, lână, mătasa crudă, borangic și firu séu sirmă. Fără a avea intențiune să facu reclame imi permitu a spune aci că mai mult și mai multe domne din România și din patria noastră ne au cercetat în persoană atelierul și ne-au onorat cu comande de produse din școala noastră industrială. Animați în fine de aceste succese și la sfatul mai multor amici, în carnavalul anului expirat am arangiat în Tulgheșu o petrecere cu scopul ca din venitul curat să se pună basă la unu fondu din care să se pórte spesele pentru propunerea industriei naționale la copilele de la școala română și din Tulgheșu. Resultatul materialu alu acestui balu au fost 66 fl. cari s'au depus spre păstrare la banca din Tulgheșu, unde intenționăm a înființa școlă pentru industrie de casă și mai bine organizată, Tulgheșul fiindu unu centru de comunicațiune și comerțu însemnatu pentru ținutul acesta. Ceea-ce până acum am putut face pentru industria de casă femeiească, nu-i vorba e

puțin, dar amă făcută un început, care ne îndreptățește la frumoase speranțe în viitor.”.

Dându loc acestei comunicări, nu putem să nu atragem atențiunea onorabilelor subcomite ale despărțemintelor Asociațiunei atât asupra cuprinsului ei, cât și asupra articolului precedent. În cerul lor de activitate acele comite n'ar putea întreprinde, după noi, nimic mai folositor pentru cultura și bunăstarea poporului nostru, decât decă cu aprobarea adunărilor generale și a comitetului central, ar iniția și ajuta înființarea cel puțin de câte o școlă de industriă de casă în fie-care despărțemint. Ceea-ce ómenî singuratici zeloși pot să facă, mai mulți împreună, cu puteri unite, de sigur vor putea face cu atât mai mare rezultat.

Redacțiunea.

PARTEA OFICIALĂ.

Nr. 55/1891.

Procesul verbal

al comitetului Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, luat în ședința dela 16 Februarie n. 1891.

Președinte: G. Barițiu. Membrii prezenți: Dr. Il. Pușcariu, vice-preș., Elia Măcellariu, Z. Boiu, Nican. Frateșu, controlor, I. V. Russu, P. Cosma, I. Hannia, I. G. Popu, Leontinu Simonescu, I. St. Șuluțu, Ioan Crețu, I. Popescu, G. Candrea, cassaru, Nicola Toganu, bibliotecaru.

Secretaru: Dr. I. Crișianu.

Nr. 24. Veneratul Consistor archidieceșan gr. ort. din Sibiu, prin hartiã dto 3 Novembre 1890 Nr. 6936 Eptrop. luãndu cu mulțumitã la cunoscințã cuprinsulã hartiẽi acestui comitetu dto 30 Octomvre 1890 Nr. 270 relativã la dispozițiunile testamentare ale fericitului I. Olteanu privitoare la școlã gr. ort. din Cojogna, ne recercã a dispune la timpul sãu, ca interesele, ce vor cãdea în favorul numitei școle, sã se transpunã acelu Venerat Consistoru. (Exh. Nr. 302/1890).

— Spre șciințã.

Nr. 25. D-lu Dionisiu Romanu, cand. de avocat u în Mediașu, prin hartiã dto 5 Decemvrie 1890, rãspundẽndu la hartiã acestui comitetu de sub Nr. 245, prin care fusese însãrcinat u a conduce lucrãrile de pregãtire pentru reorganisarea despãrțemintului XXIX

(Mediașu), arată că s'a făcutu constituirea și tóte au decursu în ordinea cea mai bună; deodată subșterne și suma de 100 fl. v. a. intrată ca taxă de membru pe viață dela dlă I. Bozoșanu, preotă în Moșna. (Exh. Nr. 307/1890).

— Se cuitéză primirea sumei de 100 fl., care s'a transpusă la cassa Asociațiunii spre a fi în regulă contată. Dluă Dionisiu Romană ă-se mulțumescce pentru zelulă, cu care a dusă în îndeplinire misiunea, cu care a fostă însărcinată din partea acestuă comitetuă.

Nr. 27. În legătură cu cele cuprinse la punctulă precedentuă, se presentă hârtia dluă D. Romană dto 15 Decemvrie 1890, prin care subșterne spre revisuire protocolulă adunării constituante din despărțemântulă XXIX (Mediașu), ținută în Mediașu la 3 Decembrie 1890.

Din protocolulă subșternută se vede:

a) că cei presentă ăă primită cu însufățire reconstruirea despărțemântulă și ăă promisă, că-lă voră și susținea.

b) că s'ăă înscrisă: 1 membru pe viață, 10 membri ordinari cu taxe anuale și 21 membri ajutători;

c) că, procedându-se la constituirea despărțemântulă, s'ăă alesă directoră: dlă Ioană Moldovană, protopopă gr. cath. în Mediașu, și membrii în subcomitetă: dnlă Dionisiu Romană, Ioană Bozoșanu, Ioană Chendi, Ioană Giurca, Nicolăă Racoță și Ioană Baciă;

d) din membrii subcomitetulă s'ăă alesă: cassară d-lă Dionisiu Romană, controloră dlă Ioană Bozoșanu și actuară d-lă Ioană Chendi;

e) fixarea loculă și timpulă pentru proxima adunare generală a despărțemântulă s'ăă încređută subcomitetulă. (Exh. Nr. 312/1890).

— Cuprinsulă protocolulă subșternută servesce spre șciință, aprobându-se alegerea efeptuită.

Nr. 28. Dluă N. Garoiă, avocată în Zernestă, fostă însărcinată din partea acestuă comitetă cu conducerea lucrăriloră pregătitoare pentru constituirea noulă despărțemântă II. (Brană) ală Asociațiunii transilvane, prin hârtia dto 14 Decemvre 1890 Nr. 4, subșterne spre revisuire protocolulă adunării constituante dela 7 Decembrie 1890 și ală subcomitetulă de același dată cu aceea, că membrii noi voră fi a se privi de atariă numai cu începerea anulă 1891.

Din protocolulă adunării se vede:

a) că s'ăă luată cu plăcere la cunoscință dispozițiunile acestuă comitetă cu privire la chemarea în viață a despărțemântulă proiectată II. (Brană);

b) că s'ăă înscrisă 3 membri noi ordinari, cu taxe anuale;

c) că s'aŭ alesŭ directorŭ: dlŭ N. Garoiŭ, ear membri în subcomitetŭ: dnii Dr. I. Mețianŭ, Iacobŭ Popenechiŭ, Ioanŭ Strevoiŭ, Aldimirŭ Badiu și Stanciu Garoiŭ;

d) proxima adunare generală se va ținea, în urma învătării făcute, în Branŭ, remănându, ca timpulŭ ținerii să-lŭ fixeze subcomitetulŭ;

e) procurarea unui sigilŭ și a altorŭ recuise necesare se încrede directorulŭ, care o va face din taxele dela membrii ajutători.

Din protocolulŭ subcomitetulŭ se vede:

a) că din sinulŭ subcomitetulŭ s'aŭ alesŭ: cassarŭ dlŭ Stanciu Garoiŭ, controlorŭ dlŭ Aldimirŭ Badiu și actuarŭ dlŭ Ioanŭ Strevoiŭ;

b) că s'a decisŭ înființarea a 16 agenturŭ (Exh. Nr. 315/1890).

— Cuprinsulŭ protocolulŭ adunării generale constituante a despărțemântulŭ II. (Branŭ) alŭ Asociațiunii transilvane servece spre sciință, aprobându-se alegerea efeptuită a directorulŭ și a subcomitetulŭ. Deasemenea servece spre sciință și cuprinsulŭ protocolulŭ subcomitetulŭ. Dluŭ N. Garoiŭ ți se exprimă mulțumită pentru prevenirea, cu care a primitŭ a conduce lucrările pregătitoare pentru organisarea despărțemântulŭ II (Branŭ).

Nr. 29. Direcțiunea școlei civile de fete a Asociațiunii transilvane, prin hârtia dto 24 Decemvre 1890 Nr. 41, subșterne spre revisuire procesulŭ verbalŭ, luatŭ în conferința corpulŭ didacticŭ dela 20 Decemvre 1890 dimpreună cu aclusele luŭ. (Ex. Nr. 326/1890).

— Cuprinsulŭ procesulŭ verbalŭ subșternutŭ servece spre sciință cu aceea, ca eventualele schimbări, despre carŭ crede corpulŭ didacticŭ că arŭ fi să se întroducă în planulŭ de învățamântŭ, stabilitŭ în ș-fulŭ 6 alŭ statutulŭ de organizare alŭ școlei Asociațiunii, să se facă cu stricta observare a legilorŭ și ordinațiunilorŭ respective, cu luarea în deaprobe considerațiune a scopulŭ de supremă importanță a acesteŭ școle, destinate a fi cândva de modelŭ, și numai cu scirea și aprobarea acestui comitetŭ, care pŭrtă greutatea responsabilității atâtŭ față cu Asociațiunea transilvană ca proprietară, câtŭ și față cu autoritățile competente.

Nr. 30. George Greavu, învățacelŭ de cojocarŭ în Sibiiŭ, prin hârtia dto 7 Decembre 1890, se rŭgă pentru unŭ ajutorŭ. (Exh. Nr. 329/1890).

— Petentele se avisază la concursulŭ scrisŭ de acestŭ comitetŭ cu datulŭ 31 Ianuarie n. a. c. sub Nr. 45.

Nr. 31. Direcțiunea școlei gr. ort. din Toplița-română, prin hârtia dto 27 Decemvrie 1890, se rŭgă pentru trimiterea gratuită

a unor cărți acomodate pentru popor pe séma bibliotecii populare scolare, ce e pe cale a se înființa. (Exh. Nr. 330/1890).

— Cererea direcțiunei dela scóla gr. or. din Toplița-română se ține în evidență și se va considera îndată după realizarea plănuitei „bibliotecii populare a Asociațiunii transilvane“.

Nr. 32. Direcțiunea despărțământului IV. (Sibiiu) alú Asociațiunii transilvane, prin hârtia dto 23 Novembre 1890 Nr. 27 subșterne o acțiune a bancei „Transilvania“ din Sibiiu de sub Nr. 1127 cu cuponií dela 1 Februarie a. c. ca taxă de mebru pe viață dela dlú Ioanú Clóje din Boiță, ceréndú să se trimită noulú membru fóia Asociațiunii. (Exh. Nr. 332/1890).

— Se adeverește primirea acțiunii subșternute, carea s'a transpusú la cassa Asociațiunii spre contare în regulă și păstrare. Încátú pentru trimiterea fóei Asociațiunii la adresa noulú membru, a dlú Ioanú Clóje, s'aú luatú deja dispozițiunile necesare.

Nr. 33. Direcțiunea despărțământului IV (Sibiiu) alú Asociațiunii transilvane, prin hârtia dto 21 Decembre 1890 Nr. 33 subșterne o acțiune a bancei „Transilvania“ din Sibiiu de sub Nr. 591, taxă de membru pe viață dela dlú Dr. Remusú Roșca, secretarú consistorialú în Sibiiu, cu „dorința expresă“ a acestuí din urmă „să fiá exemptú dela solvirea taxei ca membru ordinarú pe anulú 1890“ (Exh. Nr. 333/1890).

— Se adeverește primirea acțiunii subșternute, carea s'a transpusú la cassa Asociațiunii spre contare în regulă și păstrare. Dorința expresă a noulú membru, a d-luí Dr. R. Roșca, se consideră.

Nr. 34. Secretarulú II, presentă hârțiile dto 6 Octomvrie 1890 Nr. 14095 ale on. direcțiunii financiare din Sibiiu, în care ni se face cunoscutú, că recursulú acestuí comitetú contra ecuivalențului măsuratú după averea mișcátóre și nemișcátóre a Asociațiunii transilvane n'a fostú luatú în considerare, și raportéză, că în contra acestei resoluțiunii s'a înaintatú, pe cale presidială, în terminulú deschisú, recursú la On. tribunalú financiarú din Budapesta. (Exh. Numerií 1—3/1891).

— Spre știință.

Nr. 35. Direcțiunea despărțământului nouînființatú XXXII (D. St.-Mărtinú) alú Asociațiunii transilvane, prin hârtia dto 1 Februarie a. c. subșterne spre revisuire protocolulú luatú în adunarea constituantă dela 26 Decemvrie 1890, dimpreună cu suma de 307 fl. v. a. taxe íntrate dela membrii nou înscriși.

Din protocolul se vede:

a) că după-ce s'a constituită în modu provisoru adunarea convocată la însăcinarea acestui comitetu de d-lu administratoru protopopescu Iacobu P. Macaveiu, la dispozițiunile luate s'au înscrisu: 1 membru fondatoru, 19 membrii ordinaru cu taxe anuale și 22 membri ajutătoru;

b) că urmându la ordine constituirea definitivă s'au alesu directoru: dlă membru fondatoru Vasile Zăhanu, avocatul în D. St. Mărtinu; membrii în subcomitetu: d-nii Simeonu Căluțu, Iacobu P. Macaveiu, Timoteu Circa, Nicolau Todoranu, Petru Nirășteanu și Vasilie Moldovanu;

c) că subcomitetulu s'a constituitu, alegându-se actuaru dlă Iacobu P. Macaveiu, cassaru dlă Timoteu Circa și controlorulu dlă Simeonu Căluțu;

d) proxima adunare generală a despărțemântulu se va ținea în Cetatea de baltă. (Exh. Nr. 46/1891),

— Se adeverește primirea sumei de 307 fl. v. a. taxe întrate dela membrii noii înscriși cu aceea, că numita sumă s'a transpusu la cassa Asociațiunii spre contare în regulă, ear membrii noi voru primi diploma îndată ce va fi urmatu aprobarea loru din partea proximei adunări generale a Asociațiunii. Cuprinsulu protocolulu subșternutu, în specialu constituirea despărțemântulu noii înființatu și a subcomitetulu, se ia cu aprobare la cunoscință mulțumindu-se dlui administratoru protopopescu Iacobu P. Macaveiu pentru serviciile, ce le-a adusu causei Asociațiunii transilvane, prin conducerea lucrărilor pregătitoare pentru organizarea despărțemântulu de sub întrebare.

Nr. 36. Dlă Dr. I. Rațu, avocatul în Turda, prin hârtia dto 8 Februarie a. c. ne transpune documentulu despre concesiunea interimală, ce o a dobânditu Asociațiunea transilvană, ca proprietară referitoru la mōra sa din Vidra de susu, aparținătoare lăsământulu după fericitul Avramu Iancu, arătându că în înțelesulu aculesorū, dēnsulu a trebuitu să dea în numele Asociațiunii declararea, că acēsta va împlini tōte ordinațiunile referitoare la mōră și iazū, pe care diregătoriile le voru emite pe viitoru (Exh. Nr. 47/1891).

— Spre șciință. Dlu Dr. I. Rațu i-se exprimă mulțumită protocolară pentru serviciile, ce le-a făcutu Asociațiunii transilvane și în cauza acēsta.

Nr. 37. Vēduva Iustina Corcheșu din Cămpeni, prin hârtia dto 20 Ianuarie a. c. se rōgă, ca ajutorulu de 100 fl. v. a. pe anū, votatu cu datulu 4 Februarie 1890 sub Nr. 26 fiulu ei, Florentinu

Corcheșu de prezentu elevu alu scôlei de sculptură din Satulungu, să i se extradee acestuia cu începere dela datulu votării și nu cu începere dela 1 Septemvrie 1890, precum s'a fostu hotărîtu în ședința dela 1 Decemvrie 1890 Nr. prot. 156 motivându-și cererea cu aceea, că numitulul ei fiu a fostu la învățatură și înainte de a intra în scôla susnumită, anume la măiestrul sculptorū Samsonū Palade în Câmpeni, dupăcum dovedesce contractulū încheiatu cu acestu măiestru, precum și cu împrejurarea, că starea materială nu-î permite să cumpere pe sēma fiului ei nici chiar uneltele cele mai necesare. (Exh. Nr. 47/1891).

— Cererea vēduvei Iustina Corcheșu se încuviințēză, avisându-se cassa Asociațiunii a solvi la mâna elevului Florentinū Corcheșu și partea aceea din ajutorulū votatū, ce se cuvine pe timpulū dela datulu votării până la 1 Septemvrie 1890 în suma de 50 fl. v. a.

Nr. 38. Se presentă cererea d-lui Simeonū Oprișu, preotū gr. cath. în Armeni, de cuprinsulū: ca ficele sale Leontina și Silvia ambe eleve ale scôlei Asociațiunii, să fiă, dacă nu de totū celū puțnū în parte, scutite dela solvirea didactrului pe lunile anului 1891, ear în legătură opiniunea on. direcțiunii scolare în acestū objectū. (Exh. Nr. 314/1890 și 49/1891).

— Pe basa opinării din partea on. direcțiunii scolare, una din ficele d-lui Simeon Oprișu, preotū în Armeni, se scutesce dela solvirea didactrului cu începere dela 1 Ianuarie a. c. până la finea anului scol. curentū.

Nr. 39. George Vătășanu, studentū de clasa VIII gimnasială în Brașovū, și stipendistū alu Asociațiunii transilvane, justifică sporulū făcutū în studii în decursulū semestrului I. alu anului scol. curentū. (Exh. Nr. 5/1891).

— Spre știință.

Nr. 40. Comisiunea exmisă din ședința dela 31 Ianuarie a. c. cu însărcinarea: a-și da părerea asupra meritului studiilorū tipărite în fôia „Transilvania“ din anulū 1890 și notificate acestui comitetū din partea d-lui primū secretarū și redactorū Ioanū Popescu în hârtia sa dto 5 Ianuarie a. c. cari studii arū fi să se remunereze în cadrulū conclusului adunării generale a Asociațiunii din anulū 1890 (ședința II. Nr. prot. 19 lit. h) și cu aplicarea conclusului comitetului din ședința dela 29 Decemvrie 1890 Nr. prot. 166, raportēză, că dēnsa se vede necesitată a absta dela executarea mandatului comitetului în forma, în care 'i-s'a prezentatū, prin urmare a absta dela examinarea studiilorū notificate și dela constatarea eventualū fixarea, pe basa unei critici la totū casulū întemeiate, a meritului numitelorū studii, deôrece prin acēsta s'arū provoca susceptibilitatea unuia sēu altuia dintre autorii notificați de o parte, eară de alta comitetulū arū fi adusū pôte în imposi-

bilitatea de a vota remunerațiunile notificate în suma, care 'i se cere, în cadrulul concludului adunării generale a Asociațiunii amintitū mai susū; în vederea însă, că autoriī studiilorū notificate vorū fi așteptându să li se remunereze ostenéla și munca, ba uniī dintre dēnșii aū și primitū avansuri în contulū remunerațiunilorū, la cari se așteptā; în vederea mai departe, că d-lui primū secretarū și redactorū 'i s'a pusū în vedere o ușurare a poziției sale față cu colaboratoriī sēi din anulū 1890: comisiunea propune și (Ex. Numērulū 51/1891).

— comitetulū decide:

a) Se încuviințéază cererea dlui primū-secretarū și redactorū alū fōei „Transilvania“ și se votéază de astădatā, în așteptarea îndemnisării ulterioare din partea adunării generale a Asociațiunii, fără a reflecta la meritulū studiilorū publicate, lāsându în privința acēsta ca și în trecutū, redactorulū responsabilitatea, suma cerutā de 260 fl. v. a. „ca ajutorū extra-ordinarū pentru redactarea fōei „Transilvania“ în anulū 1890“, fără a se crea însă prin acēsta casū de precedentā.

Ajutorulū votatū în suma arētatā de 260 fl. se va solvi la mâna dlui primū-secretarū și redactorū, Ioanū Popescu, care o va distribui dupā propria sa chipsuelā între persōnele, cari prin colaborarea lorū, 'i-aū înlesnitū redactarea în decursulū anulū 1890. Suma votatā de 260 fl. se va acoperi din *mia* de florenī, votatā de adunarea generalā a Asociațiunii transilvane pentru promovarea literaturii nōstre, motivāndu-se cu aceea că unele din studiile publicate în anulū 1890 în „Transilvania“ tractéază materii amintite în concludulū adunării generale a Asociațiunii transilvane din anulū 1890, prin care s'a votatū numita sumā de 1000 fl. v. a.

b) Încātū pentru viitorū, din *mia* de florenī, amintitā la punctulū precedentū, comitetulū va remunera, în ce privesce fōi'a „Transilvania“, numai studiile sciintifice, cari întrate la concursū și trecute prin criticā, se vorū afla, că meritā a fi remunerate și apoi publicate în „Transilvania“.

c) Cu scopū de a preîntimpina casuri, cum este celū presentū, ear de altā parte a înlesni redactorulū fōei Asociațiunii poziția și a'ī ușura sarcina: comitetulū va întreveni la proxima adunare generalā a Asociațiunii, ca în scopulū arētatū, să se voteze pentru primū-secretarulū și redactorulū fōei Asociațiunii pe viitorū o remunerațiune anualā mai mare și mai corēspundētore, de cum este cea de presentū, din care apoi să'ī fie posibilū a remunera și colaboratoriī la fōiā.

Nr. 41. Comisiunea exmisā din sînulū comitetulū cu datulū 22 Augustū 1890 sub Nr. 183 cu însărcinarea: de a pregāti acte

fundationale despre fundațiunile, ce se află în administrarea comitetului Asociațiunii transilvane, raportéază, că luându în pertractare rescriptul înaltului ministeriu reg. ung. de comerciu dto 5 August 1890 Nr. 46315 VI 1889, care a dat ănsă la însărcinarea de mai susă, a aflată, că înaltul ministeriu, are în vedere număi fundațiunile făcute de repositulă Gregoriu Hangea și anume: una de 1000 fl. menită pentru stipendii și alta de 50 fl. menită pentru înființarea unei reuniuni romăne de industriă, ear nu și la celelalte fundațiuni administrate de comitetulă Asociațiunii; cătă pentru numitele două fundațiuni, comisiunea nu află de lipsă și de timpă a se compune litere fundationale, și anume în ce privesce fundatiunea de 50 fl. din causă, că suma e fôrte neinsemnată și în sensulă dispozițiuniloră testamentare ea se pôte da ca ajutoră unei reuniuni industriale existente; ear în ce privesce fundatiunea de 1000 fl. din motivulă, că acéstă sumă încă nu s'a dată în administrarea Asociațiunii.

În legătură cu acéstă secretarulă II notifică comitetulă, că fiindă casulă de urgență, s'a respunsă pe cale presidială la resoluțiunea de mai susă a înaltului ministeriu reg. ung. de comerciu în sensulă raportulă comisiunii. (Exh. Nr. 52/1891).

— Raportulă comisiunii precum și notificarea secretarulă servescă spre șciință.

Nr. 42. Dumitru Purda, compactoră în Lupșa, prin hărtia dto 9 Februarie a. c. se rógă pentru ună ajutoră de 20 fl. spre ași putea procura uneltele trebuincioșe la meseria sa. (Exh. Numărulă 53/1891).

— Nedispunëndă Asociațiunea de ajutore cu asemenea menițiune, cererea compactorulă Dumitru Purda nu se pôte considera.

Nr. 43. Direcțiunea despărțemântulă III. (Făgărașă) ală Asociațiunii transilvane, prin hărtia dto 14 Februarie a. c. subșterne spre revisuire protocolulă subcomitetulă dto 23 Decemvrie 1890 precum și rațiociniulă pro 1890, din cară se vede, că din suma de 238 fl. 71 cr. v. a. reținută pentru trebuințele despărțemântulă pro 1890 s'au votată 5 ajutore à 20 fl.; 4 ajutore à 10 fl. și 2 ajutore à 5 fl. la învțăcei de meseriași din despărțemântă; că la cassa despărțemântulă au intrată în 1890 cu totulă 488 fl. 38 cr. din cară 239 fl. s'au administrată la acestă comitetă ear cu 165 fl. 93 cr. s'au acoperită stipendiile votate și spesele despărțemântulă, rămânëndă astfelă la finea anulă 1890 în cassă suma de 83 fl. 45 cr. care, fiindă din taxele întrate dela membri ajutători, se reține și

se prelininează pentru trebuințele despărțământului pro 1891. (Ex. Nr. 54/1891).

— Cuprinsul protocolului și alu rațiociniului subșternut se ia cu aprobare la cunoscință.

Nr. 44. Aū întratū la comitetū taxe dela membrii: Vasile Zēhanū în D. Szt.-Mărtinū 201 fl. Simeonū Căluțū în D. Szt.-Mărtinū 6 fl. pro 1891; Nicolae Popū, în Bobohalma 6 fl. pro 1891; Vas. Moldovanū, în Boziașū 5 fl. pro 1891; Nicolaū Todoranū, în Cetate de baltă 6 fl. pro 1891; Mironū Dascălū, în Cetate de baltă 6 fl. pro 1891; Timoteiū Circa, în Dicső-Szt.-Mărtinū 6 fl. pro 1891; Dumitru Stefū, în Boziașū 6 fl. pro 1891; Gligorū Potorū, în Cucerdea română 6 fl. pro 1891; Vasile Marcu, în Bobohalma 6 fl. pro 1891; Nicolaū Costea, în Boziașū 6 fl. pro 1891; Emilū Popū, în Bobohalma 6 fl. pro 1891; Vasile B. Muntenescū, în Boziașū 6 fl. pro 1891; Lazărū Căluțū, în Cerghidulū-micū 6 fl. pro 1891; Daniilū de Tămașū, în Deagū 5 fl. pro 1891; Ioanū Honcu, în Cerghidulū-micū 6 fl. pro 1891; Alexandru I. Moldovanū, în Chirileu 6 fl. pro 1891; Nicolaū de Șuștai, în Brașovū 5 fl. pro 1891; Alexandru Romoņanū, în Turda 5 fl. pro 1891; Ioanū Țeranū, în Cheța 5 fl. pro 1891; Petru Tisu, în Panciova 5 fl. pro 1891.

— Spre șciință.

Sibiiū, d. u. s.

G. Barițiu m. p.,
președinte.

Dr. I. Crișianū m. p.,
secretarū II.

Verificarea acestui procesū verbalū se încrede d-lorū:
Elia Măcellariu, **Ioanū V. Russu**, **Iosifū St. Șuluțū**.

S'a cetitū și verificatū. Sibiiū, în 18 Februarie 1891.

Elia Măcellariu m. p.

I. V. Russu m. p.

I. St. Șuluțū m. p.

Nr. 47/1891.

Procesū verbalū

alū comitetului Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului rom. luatū în ședința extraor. dela 20 Febr. n. 1891.

Președinte: **G. Barițiu**. Membrii prezenți: **Dr. II. Pușcariū**, vice-preș., **I. Hannia**, **P. Cosma**, **I. St. Șuluțū**, **I. V. Russu**, **Z. Boiū**, **I. Popescu**, **L. Simonescu**, **Nican. Frateșiu**, controlorū, **Gher. Candrea** cassarū, **Nicolaū Toganū**, bibliotecarū.

Secretarū: **Dr. I. Crișianū**.

Nr. 45. Președintele comitetului, dlū **G. Barițiu**, arată, că s'a aflatū îndemnatū a conchiema pe membrii comitetului la ședință

extraordinară într'o cauză prea tristă, spre a anunța adecă, că membrul comitetului și membrul pe viață al Asociațiunii transilvane, ilustrul domn Elia Măcellariu, consilier gubernial în pens. s'a mutat la cele eterne și că ceremonia înmormântării binemeritatului bărbat se va ține Duminecă în 22 Februarie n. a. c.

— Comitetul, adânc mișcat de șcirea tristă, ce 'i-se face, decide:

a) Să deie expresiune prin ridicare și la protocolul profunde sale dureri pentru pierderea atât de simțită.

b) Să 'și descopere condolența față cu membrii jalnicei familii prin o deputațiune în persoanele dlor: Dr. I. Pușcariu, vice-președ., G. Candrea, cassar și Dr. I. Crișianu secretar II.

c) Să arboreze pe casa Asociațiunii (strada morii Nr. 8.) o flamură neagră până după înmormântare.

d) În locul unei cununii de flori pe sicriu, să separeze din fondul Asociațiunii suma de 20 fl. v. a. ca un mic început pentru întemeierea unui fond cu menițiune culturală întru „memoria repositurilor“.

e) Să participe în corpore la înmormântare.

f) Să vorbească la mormânt în numele Asociațiunii transilvane membrul comitetului, dl G. Candrea.

Nr. 46. În legătură cu cele hotărâte la punctul precedent lit. d) membrul Partenie Cosma ofere și solvesce în numele familiei sale, în locul unei cununii pe sicriul repositului membru al comitetului Eliă Măcellariu, suma de 15 fl. v. a. pentru fondul „întru memoria repositurilor“. În același scop și din același incident oferă și solvesce și membrul I. Hannia suma de 10 fl. v. a.

— Se cuitază primirea sumelor oferite și solvite, cari se transpun la cassa Asociațiunii spre administrare ca fond separat de fondul Asociațiunii.

Sibiiu, d. u. s.

G. Barițiu m. p.
președinte.

Dr. Ioan Crișianu m. p.
secretar II.

Verificarea acestui proces verbal se încrede d-lor: Ioan Hannia, P. Cosma, Ioan Popescu.

S'a cetit și verificat. Sibiiu în 12/24 Februarie n. 1891.

Ioan Hannia m. p.

Ioan Popescu m. p.

Partenie Cosma m. p.